

запазването на живота на цивилното население, но също така и от морални подбуди; в) отговорност на интервениращите държави по отношение на последиците от употребата на въоръжената сила. Последното се свързва с дейността на Международния наказателен съд и готовността на всички държави да приемат неговата юрисдикция (с. 141).

Книгата на Милан Миланов е пътеводител в съвременните международни отношения, защото засяга една възлова проблематика — същността и съдържанието на новия световен ред. Дали то ще бъде нов имперски ред или нов „мир на закона“? Авторът, изглежда, се съгласява с тезата на Цветан Тодоров за една трета алтернатива — „мирът на плурализма“, на мирното съжителство чрез зачитането и уважението към различието (с. 188).

Антоний Тодоров

**Защо Русия не следва западния модел на демокрация?**

**За книгата на Румен Кънчев, София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2008**

Под това интригуващо заглавие авторът — доц. Румен Кънчев, прави сериозен анализ на геополитическите амбиции на Русия в началото на XXI век. Отговорът на този въпрос изглежда лесен за хора, теоретично неизкушени и непопадали в посткомунистическите реалности. А защо Русия изобщо трябва да следва западния модел на демокрация е най-логичният контравъпрос.

Всъщност тук се анализират няколко взаимно свързани и взаимно преплетени аспекти — философско-политически, геополитически и военностратегически. Тяхното обединяване е сериозен научен принос, допринасящ за комплексността и завършеността на изследването. Румен Кънчев не изследва „прехода към демокрация“. Това би било твърде неразумно на фона на резултатите от „демократическия преход“ в Русия — установения там военно-олигархичен режим.

Румен Кънчев не воюва и с общоприетите идеологеми за т.нар. „руски олигарси“ и изобщо с превратното представяне на олигархичния режим — че той се бил установил при Елцин, а Путин поставил на място, т.е. в затвора и под крилото си, т.нар. олигарси. Всъщност заслужава

ли си да се припомни, че олигархията е тип държавен и политически режим, при който свръхбогати чиновници са по върховете на държавната и политическата власт, като са забогатели именно поради това, че разполагат с неконтролирана власт. А съвсем не частните предприемачи от времето на Елцин, които са извън структурите на властта и най-много могат да лобират пред нея или по-често да подкупват истинските олигарси — висшите държавни чиновници.

А какви възможности имаше Русия да изгради демокрация по западен образец — с присъщата и плуралистична многопартийност, свобода на медиите, разделение на властите, действително равенство пред закона? Възможностите за това според Р. Кънчев са били нищожни — макар алтернативата теоретично да съществува. Не може да твърдим нито, както смята Ричард Пайпс, че в Русия изобщо и по принцип е невъзможно да има демокрация (болшевизмът е продукт на руската история!), нито пък да се съгласим с ранния (но не и късния!) Солженицин (според когото комунизмът е противоположен на цивилизационна същност на Русия). Р. Кънчев смята, че либерално-демократичната алтернатива за развитие на Русия на практика се е оказала невъзможна.

И така, как бихме градирали причините за избора на руското ръководство след 2000 г. на политически модел, който на практика няма нищо общо със западния модел на демокрация, а и спорно е доколко изобщо може да се говори за наличие на каквато и да е демокрация в днешна олигархична и авторитарна Русия. Както отбелязва Р. Кънчев, тук става дума за политически модел на т.нар. „суверенна демокрация” и ударението е върху суверенна, а не върху демокрация. Тя е суверенна, защото пази суверенитета на Русия от „враждебния Запад” и защото е специфично руска, уникална, а руснаците са месианска нация, защото смятат, че трябва да покажат на останалия свят как трябва да се живее и предлагат в противовес на американците и европейците не свободата, а... страданието.

Бихме добавили, че главният политически стратег на Путин — Владислав Сурков, изковава термина суверенна демокрация, за да опише политическата система, която отговаря на уникалните нужди (но не на Русия, както той си въобразява, а на управляващата я олигархия) и същевременно я държи далеч от западния модел на демокрация. Приближените на Сурков обясняват суверенната демокрация като политически

режим, базиран на силната националистическа държава, която гарантира стабилност и възпира всякакви чужди посегателства. Този режим освен това контролира медиите, за да осигури стабилност, потиска неправителствените организации, за да не подклаждат недоволство, и ограничава свободите, за да предотврати хаоса. Русия на Путин пре-красно отговаря на това описание.

Нека започнем от гносеологическите причини за неприемане на либералната демокрация от руснаците. Това е историческото непознаване и неразбиране на Запада от руската интелигенция. Тя копира западните идеи, но както казва Бердяев, ги копира догматично, на тях е чужд критическия скептицизъм на западните хора. Анкета на центъра „ЕС — Русия“, проведена през 2007 година, установи, че за над 40% от руснаците западната демокрация е „неподходяща“ или дори „разрушителна“ за страната. Огромното мнозинство пък е убедено, че „Русия е специална и трябва да следва свой път“. Че „автократията е по-добра от демокрацията“, вярват днес не само в Москва и Пекин (Робърт Кей-гън). Но особено в Русия демокрацията предизвиква отвращение именно поради начина, по-който тя функционираше по времето на разпада на бившия тоталитарен режим.

Имперският синдром остана непреодолян по времето на Елцин. Напротив, при Путин той получи допълнителни стимули за собствено-то си развитие. Не бе променена от управлявалия преди десет години либерален прозападен елит образователната система в Русия — руските ученици продължиха да учат по старите съветски учебници фалшифи-цираната през съветския период история.

Причините са в концептуалната неподготвеност на прозападния либерален елит при Елцин — илюзията за стратегическо партньорство със Запада след края на Студената война — също изигра лоша шега на демократите. Концептуалната неподготвеност и на западните идеолози, политици и стратегии е друга важна причина за краха на демократичната трансформация. Надменността на западните политици и геостратези — да третират Москва като победения враг, забравяйки, че Русия не е била окупирана от американски войски, нито бомбардирана с атомни бомби (Саймс) засили именно чувството за погазено национално достойнство и суверенитет на руснаците.

Путин и кремълският елит разбират много добре, че ако възприе-

мат западния модел и Русия бъде интегрална в западния свят, тя неминуемо ще играе ролята на младши партньор — подобно на Великобритания или Франция. А това дълбоко засяга имперско-месианските чувства на руснаците.

От друга страна, само 10% от руснаците се интересуват от гражданските си права. В руското масово съзнание битова дълбока психологическа синдрома за непълноценност и обсадна психика. Руският и съветският човек са дълбоко комплексирани. Имперската нация е дресирана да бъде покорна на властта — независимо от извращенията и терора, на които е подложена. Друго проучване, направено през лятото от „Левада“, за изненада на мнозина откри, че руските младежи се възхищават на Йосиф Сталин. Половината от запитаните 1800 тийнейджъри отговорили, че той е бил мъдър лидер, въпреки че е предизвикал смъртта на милиони.

Геополитическите причини са също от голямо значение. Русия е ситуирана в северната част на Евразия. Тя притежава изключителни геополитически предимства пред европейците. Оттук и вековният стремеж за контрол над Евразия поради огромните геополитически предимства на Руската империя (респ. СССР и днешна Русия). Огромната територия, съчетана със сравнително малобройно население предполага, че интегрирането на властта е проблематично, а това води до лесно осъществимото желание с „железна ръка“ да се управляват отдалечените на хиляди километри от центъра региони, често населени с неруско население.

Липсата на демократични традиции, авторитарната и поданическата политическа култура са допълнителни фактори, които затрудняват приемането на западния модел на демокрация. Като добавим ролята на армията и тайните служби в руската и особено в съветската история, заедно с факта, че днес 35 млн. руснаци работят за ВПК, армията и тайните служби, ни става ясно, защо неоавторитарният и олигархичен режим се приема без почти никаква съпротива от днешното руско общество.

Освен това не бива да пренебрегваме и прагматичната външна политика на Путин — реализъм при оценката на събитията, политически нюанси, усет към хората, успешното използване на политиката на енергиен натиск и шантаж за осъществяване на външнополитическите цели на държавата.

Но Путин и неговите стратегии отлично разбират, че Русия не бива да изгражда своята дългосрочна външнополитическа стратегия върху конфронтацията със Запада. Реалностите след разпадането на Съветската империя показват, че Русия само би загубила от това — макар Медведев да казва, че Русия не се бои от нова студена война той и неговият патрон отлично осъзнават, че това би довело до изолация на страната с последици не по-малко тежки за Русия от тези след края на Студената война.

Предлаганият от Русия модел на „суверенна демокрация” е еkleктична и деформирана версия на западната демокрация, в който от демокрацията е останало твърде малко. При него функциониращата пазарна икономика е подчинена на „вертикалата на властта”. Макар да изглежда устойчив и непоклатим, този посттоталитарен режим едва ли може да бъде привлекателна алтернатива за европейски страни като България и дори за страни като Украйна или Грузия, които бавно и мъчително се откъсват от опеката на бившата си метрополия.

Момчил Дойчев